

О. І. Безручко,

кандидат сільськогосподарських наук,

О. В. Свинарчук,

Український інститут експертизи сортів рослин

УДК 631.526.32: 635.656

*Поповнення ринку сортів рослин України: горох овочевий (*Pisum sativum* L. *partim*)*

*Показано господарське значення цінної харчової культури – гороху посівного овочевого напрямку використання (*Pisum sativum* L. *partim*), походження й поширення його як у світі, так і в нашій державі, формування його сортових ресурсів. Подано повну характеристику нових сортів гороху овочевого напрямку використання, занесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2010–2011 рр., для урожаю 2012 р., які мають Офіційний опис.*

Ключові слова:

сорт, горох овочевий, сортові ресурси, ідентифікаційні ознаки, господарчі показники, білок, дружність досягання, загальний цукор, аскохітоз, кореневі гнилі, методика, морфологія, пергамент, період плодоношення, потенційний споживач, технічна (споживча) стиглість, урожайність.

Вступ. Горох – цінна харчова, кормова та агротехнічна культура. Насіння гороху добре розварюється, має високу харчову цінність: містить 20–36% білка, 29–54% крохмалю, 4–10% цукру, 0,7–1,6% жиру та вітаміни А, В₁, В₂, В₆, С, РР, К, холін, а також солі калію, марганцю, фосфору, кальцію та амінокислоти (метіонін). Особливо багато вітамінів у зеленому горошку, який використовують як овочеву культуру у свіжому або консервованому вигляді [1, 2].

Засвоювання білків гороху організмом людини нижче, ніж білків м'яса або риби. Із насіння гороху готують перші й другі страви, а додавання 10% горохового борошна до житнього та пшеничного підвищує харчову цінність хліба без помітного зниження хлібопекарської якості.

Горох відіграє значну роль у лікувальному харчуванні. Так, відвар насіння гороху (як і всієї рослини) має сильну сечогінну дію, він сприяє виведенню й розчиненню каменів у нирках. Горох рекомендують додавати до харчового раціону хворих на серцеві хвороби. У народній медицині горохове борошно застосовують у лікуванні наривів та фурункулів для швидшого їх визрівання, а також як косметичний засіб (маска на обличчя) [2].

Походження та поширення.

Як сільськогосподарська культура, горох відомий з давніх-давен. Походить із країн Центральної, Передньої та Південно-Східної Азії (Іран, Закавказзя, Туркменія). У середземноморських країнах (Іспанія, Італія, країни Балканського півострова) був відомий за 5 тис. років до н.е. В Україні горох почали вирощувати ще за 500 років до н.е., про що свідчать розкопки, проведені поблизу Харкова [3].

Тепер горох вирощують в усіх країнах Європи, в США, Росії, Канаді, Китаї тощо. Світова площа посіву його – 14–15 млн га. У нашій країні – це основна зернобобова культура. Вирощується на площі 1,3 млн га. Найбільші посівні площі гороху зосереджені в Лісостепу – 55% від загальної посівної площі, у Степу – 25 і на Поліссі – 20%. Середня врожайність – 2,0–2,2 т/га, а в кращих господарствах – 4,0–4,5 т/га.

Мета досліджень – проаналізувати Технічну анкету та результати польових досліджень, наданих Заявником, визначити схожі сорти і порівняти опис сорту-кандидата з описами всіх загальновідомих сортів, які містяться в Базі, звертаючи увагу передусім на ознаки, що визначають відмінність. За умови,

якщо сорт-кандидат чітко відрізняється від загальновідомих сортів, за результатами аналітичних досліджень підготувати позитивне рішення щодо відповідності сорту критеріям ВОС.

Об'єкт та умови досліджень.

Горох культурний (посівний) серед зернобобових овочевих культур, які вирощують в Україні (горох, квасоля, боби), має найбільше значення. Вид *горох культурний* поділяють на чотири підвиди: горох культурний посівний (*sativum* Gov.), польовий (*arvense* L.), закавказький (*transcaucasicum* Gov.) та азіатський (*asiaticum* Gov.) [4].

Розрізняють чотири групи сортів гороху: кормові (пелюшка), зернові, овочеві (луцильні) та цукрові. До сортів овочевого типу використання належать луцильні та цукрові сорти [5].

Боби луцильних сортів складаються з трьох шарів: зовнішнього – плівки (епідермальний), середнього – потовщеного (паренхімальний) і внутрішнього – пергаментного.

У цукрових сортів пергаментний шар майже або зовсім відсутній, але добре розвинений паренхімальний, який зумовлює м'ясистість плоду (бобу). Боби цукрових сортів гороху називають «лопаткою» і спожива-

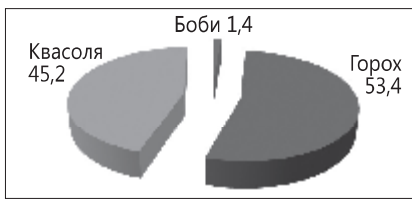

Рис. 1. Частка гороху овочевого в групі бобових культур овочевого напрямку використання, %.

ють разом з насінням. Трапляються і напівцукрові сорти, в яких пергаментний шар утворюється лише перед настанням технічної стиглості. Зі старінням бобів вздовж шва лусок утворюються волокна, внаслідок чого погіршується якість лопатки.

Формування сортових ресурсів сільськогосподарських культур, зокрема і гороху посівного – як зернового, так і овочевого напрямів використання, в Україні здійснюється відповідно до Методики проведення експертизи на відмінність, однорідність і стабільність (ВОС). Визначають 72 ідентифікаційні ознаки (33 – якісні, з яких 7 – це стійкість сортів гороху до окремих хвороб та їхніх рас і патотипів (але, на жаль, нині визначення ознак стійкості сортів до хвороб не проводиться); 7 – псевдо-якісні та 32 – кількісні) [6].

У 2010 р. Методика стосовно гороху (ВОС) 2003 р. була адаптована до документа UPOV TG /7/10, 2009. В адаптованій до Документа UPOV Методиці 2010 р. добір сортів-еталонів зроблено авторами Методики 2003 р. [7].

Новий, адаптованій до документа UPOV, Методиці, надано чинності 2010 р. (накази Державної служби від 30 грудня 2010 р. №№ 3293 та 3294), в ній передбачено опис 62 морфологічних ознак, з яких 20 – якісні (QL), 34 – кількісні (QN) та 8 – псевдоякісні (PQ).

Виклад основного матеріалу. Державне сортопробування ґрунтується на проведенні формальної експертизи документів Заявки на сорт рослин і кваліфікаційної (технічної) експертизи сортів рослин, а саме: на експериментальних оцінках морфологічних, біологічних і

цінних господарських ознак сортів рослин та визначенні їхньої придатності для використання з дотриманням екологічних, технологічних принципів і прийнятих методик досліджень [8, 9].

Всього в державі у групі овочевих культур налічується 65 видів, з них група бобових – три культури (боби кінські, горох посівний та квасоля звичайна) – овочевих напрямів використання. Кількість сортів бобових культур овочевого напрямку використання становить 73 сорти: відповідно 1,4%, 39 та 33% (рис. 1) [10].

За період з 1995 р. у Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2011 р., занесено лише 39 сортів гороху посівного овочевого напрямку використання (рис. 1), що становить 67,1% від загальної кількості бобових овочевих. При цьому нових сортів, рекомендованих для потенційного споживача у 2012 р. – 16: Асана, Бінго, Болеро, Бутана, Донана, Драгон, Заміра, Ланковий, Оксамит, Ранок, Спадок, Талбот F1, Урбана, Хесбана, Цезар, Цетрис (рис.2).

Слід зазначити, що з усієї зареєстрованої кількості сортів 13 (33,3%) – вітчизняної селекції а решта 26 сортів – іноземного походження (66,7%), з них 3 сорти (7,7%) – спільного іноземного походження.

При цьому реєстрація сортів гороху овочевого напрямку використання була нерегулярною – так, за період 1995–2007 рр. зареєстровано лише 3 сорти.

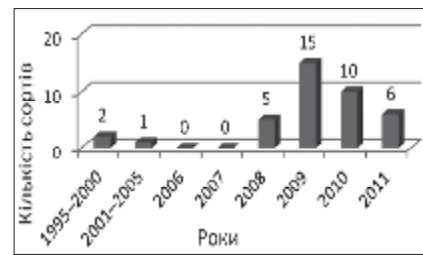

Рис. 2. Динаміка реєстрації сортів гороху посівного овочевого напрямку використання.

Найбільш плідними за кількістю зареєстрованих сортів гороху овочевого напрямку використання стали 2008–2011 рр. (відповідно зареєстровано 5, 15, 10 і 6 сортів). Тобто, за останні 4 роки до Реєстру внесено 36 сортів (92,3% сортів від загальної їхньої кількості).

Нові сорти гороху овочевого характеризуються високою насінневою продуктивністю, стислим періодом дозрівання, вони придатні для переробної харчової промисловості, вживання у свіжому вигляді, приготування різних страв з недостиглого зерна, а також для домашнього консервування [11].

За тривалістю вегетаційного періоду всі сорти гороху овочевого напрямку використання, рекомендовані для врожаю 2012 р., поділені на п'ять груп (рис. 3):

- *ранньостиглі* (14 сортів) – Арія, Арфа, Дакота, Дінга, Донана, Заміра, Каріна, Корал, Ламбадо, Ода, Талбот F₁, Уладовський харчовик, Урбана, Хесбана;

- *середньоранні* (15 сортів) – Асана, Bastion, Болеро, Бутана, Вада, Вальверде, Драгон, Женева, Лея,

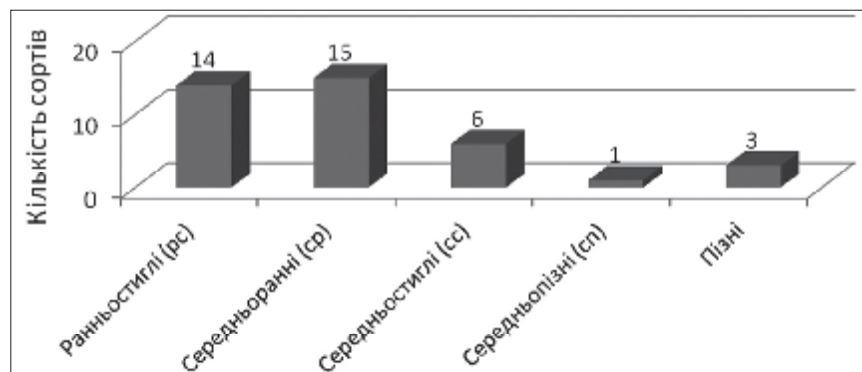

Рис. 3. Розподіл сортів гороху овочевого за строками стиглості.

Нотаріус, Оксамит, Преладо, Рада, Скінадо, Сомервуд;

- *середньостиглі* (6 сортів) – Каскад, Овочево диво, Фаворит, Фея, Фора, Цезар;

- *середньопізні* (1 сорт) – Бінго;

- *пізні* (3 сорти) – Ланковий, Спадок, Цетрис.

Щодо зон вирощування (рис. 4), то розподіл сортів гороху посівного овочевого напрямку використання такий:

- СЛП (33 сорти) – Асана, Бастіон, Бінго, Болеро, Бутана, Вада, Вальверде, Дакота, Дінга, Донана, Драгон, Женева, Заміра, Каріна, Каскад, Корал, Ламбадо, Нотаріус, Овочево диво, Ода, Оксамит, Преладо, Рада, Скінадо, Сомервуд, Спадок, Талбот F₁, Уладовський харчовик, Урбана, Фаворит, Хесбана, Цезарь, Цетрис;

- ЛП (6 сортів) – Арія, Арфа, Ланковий, Лея, Фея, Фора.

Як видно з рис. 4, 84,6% від загальної кількості сортів – це сорти, рекомендовані для всіх трьох зон вирощування (Степ, Лісостеп, Полісся), а 15,4% – для Лісостепу та Полісся [10].

Нові сорти гороху посівного овочевого напрямку використання, запропоновані у 2011 р. потенційним споживачам для урожаю 2012 р.

Асана. Заявник: Товариство з обмеженою відповідальністю «Ярд».

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту середньої висоти, без антоціанового забарвлення, з наявними вторинними листочками, двома-трьома квітками на вузлі, мають ранній час цвітіння і середній достигання.

Стебло нефасційоване, середньої довжини, має дуже багато вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Листок помірно зеленого кольору з наявним сіруватим відтінком.

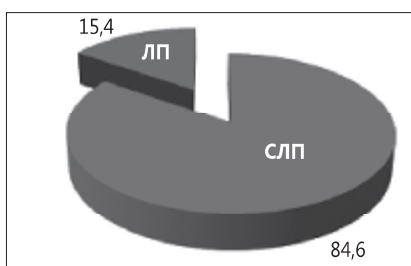

Рис. 4. Розподіл сортів гороху овочевого за зонами вирощування.

Вторинні листочки характеризуються такими показниками: середньою їхньою кількістю, наявністю воскового нальоту на верхніх листочках, середніми параметрами розміру, довжини та ширини, наявністю зубчастості слабкого ступеня її вияву, довгою відстанню від найширшої частини до основи.

Прилисток добре розвинутий, форма «кролячих вух» та восковий наліт – відсутні, середній за довжиною та шириною, з великою щільністю плямистості.

Квітка має велику довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має середню максимальну ширину, пряму форму основи та слабку інтенсивність хвилястості.

Біб середньої довжини та ширини, має зелений колір помірної інтенсивності, середню кількість насінних зачатків, пергаментність, випуклий тип вигину з середнім ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірною зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – середня.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 45 діб, період плодоно-

шення – 6 діб з дружністю достигання 96%.

Урожайність товарної продукції становить 12,0 т/га, а загальної – 11,5 т/га бобів. Маса 100 бобів – 250 г.

Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 4,5 бала.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 20%, загального цукру – 7,1%.

Ураженість аскохітозом сягає 2,5%, кореневими гнилями – 17%.

Бінго. Заявник: Сингента Сідз Б. В. Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту середньої висоти, без антоціанового забарвлення і вторинних листочків, з двома квітками на вузлі, мають пізній час цвітіння і середній достигання.

Стебло нефасційоване, середньої довжини, має дуже багато вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Прилисток блакитно-зеленого кольору з сіруватим відтінком, добре розвинутий, форма «кролячих вух» відсутня, має восковий наліт, середньої довжини, вузький, з помірною плямистістю.

Черешок за довжиною від пазухи до першого вусика – короткий.

Квітка має велику довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, малу ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має середню максимальну ширину, пряму форму основи та слабку хвилястість.

Біб короткий і широкий, має середню кількість насінних зачатків, зелений колір сильної інтенсивності, пергаментність, увігнутий тип вигину з сильним ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – слабка.

Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірною зморшкуватістю.

тістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – середня.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 75 діб, період плодоношення – 5 діб з дружністю досягання 90%.

Урожайність загальної продукції становить 4, 2 т/га бобів. Маса 1000 зерен – 240 г.

Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 8 балів.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 20,5%, загального цукру – 6,3%, білка – 21,2%.

Ураженість аскохітозом сягає 10%, корневими гнилями – 10%.

Болеро. Заявник: Мей Агро Тохсулук Санаі ве Тісарет А.С.

Зона поширення: Степ, Лісостеп.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту середньої висоти, без антоціанового забарвлення, з наявними вторинними листочками, двома-трьома квітками на вузлі, мають ранній час цвітіння і середній достигання.

Стебло нефасційоване, середньої довжини, має багато вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Листок блакитно-зеленого кольору, сіруватий відтінок відсутній.

Вторинні листочки характеризуються такими показниками: середньою їхньою кількістю, наявністю воскового нальоту на верхніх листочках, середніми параметрами розміру, довжини та ширини, відсутністю зубчастості, середньою відстанню від найширшої частини до основи.

Прилисток добре розвинутий, з наявною формою «кролячих вух», має восковий наліт, середні параметри довжини та ширини, плямистість відсутня.

Квітка має середню довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та округлу форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус кремового кольору, має середню максимальну ширину, піднесену форму основи та помірну інтенсивність хвилястості.

Біб середньої довжини, дуже вузький, має блакитно-зелений колір, середню кількість насінних зачатків, пергаментність відсутня, тип вигину увігнутий з відсутнім або дуже слабким ступенем його вияву, зовнішня частина верхівки тупої форми.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина сферичної форми, має просту форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з відсутньою зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика наявне.

Маса 1000 насінин – середня.

Бутана. Заявник: Нюнемс Б.В.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту високі, без антоціанового забарвлення, з наявними вторинними листочками, з двома-трьома квітками на вузлі, мають середній час цвітіння і достигання.

Стебло нефасційоване, довге, має дуже багато вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Листок помірно зеленого кольору з наявним сіруватим відтінком. Вторинні листочки характеризуються такими показниками: малою їхньою кількістю, наявністю воскового нальоту на верхніх листочках, дуже маленьким їхнім розміром, короткі за довжиною та вузькі за шириною, зубчастість відсутня, відстань від найширшої частини до основи – коротка.

Прилисток добре розвинутий, відсутня форма «кролячих вух», має восковий наліт, за параметрами – довгий і широкий, із помірно щільністю плямистості.

Квітка має велику довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має середню максимальну ширину, пряму форму основи та слабку інтенсивність хвилястості.

Біб середньої довжини і ширини, має середню кількість насінних зачатків, зелений колір помірної інтенсивності, пергаментність, випуклий тип вигину з середнім ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірною зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – середня.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 60 діб, період плодоношення – 7 діб з дружністю досягання 99%.

Урожайність товарної продукції становить 12, 2 т/га, а загальної – 12,0 т/га бобів. Маса 100 бобів – 240 г.

Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 4,5 бала.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 20%, загального цукру – 7,1%.

Ураженість аскохітозом сягає 3%, корневими гнилями – 21%.

Донана. Заявник: Нюнемс Б.В.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту низькі, без антоціанового забарвлення і вторинних листочків, з двома-трьома квітками на вузлі, мають ранній час цвітіння і середній достигання.

Стебло нефасційоване, коротке, має багато вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Прилисток зеленого кольору зі слабкою інтенсивністю забарвлення, сіруватий відтінок – відсутній, добре розвинутий з наявною формою «кролячих вух», має восковий наліт, короткий за довжиною, середній за шириною, з великою щільністю плямистості.

Черешок за довжиною від пазухи до першого вусика – середній.

Квітка має велику довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має середню максимальну ширину, піднесену форму основи та слабку інтенсивність хвилястості.

Біб середньої довжини і ширини, має середню кількість насінних зачатків, зелений колір помірної інтенсивності, пергаментність, випуклий тип вигину з середнім ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – слабка.

Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною слабкою зморшкватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – велика.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 49 діб, період плодоношення – 7 діб з дружністю досягання 99 %.

Урожайність товарної продукції становить 11, 9 т/га, а загальної – 11,7 т/га бобів. Маса 100 бобів – 230 г.

Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 4,5 бала.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 21%, загального цукру – 7,2%.

Ураженість аскохітозом сягає 2,9%, кореневими гнилями – 18%.

Драгон. Заявник: СЕМО а.с., Осєва Ексімпо Прага с.р.о.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту мають висоту від низької до середньої, без антоціанового забарвлення, з наявними вторинними листочками, з двома квітками на вузлі, час цвітіння і досягання – від дуже раннього до раннього.

Стебло нефасційоване, довжина – від короткої до середньої, має малу кількість вузлів (з першим фертильним вузлом включно).

Листок помірно зеленого кольору, сіруватий відтінок – відсутній.

Вторинні листочки характеризуються такими показниками: кількістю – від малої до середньої, наявністю воскового нальоту на верхніх листочках, середніми параметрами розміру і довжини, шириною – від середньої до широкої, відсутністю зубчастості та середньою відстанню від найширшої частини до основи.

Прилисток добре розвинутий, форма «кролячих вух» відсутня, має восковий наліт, довжину – від короткої до середньої, середню ширину та інтенсивність щільності плямистості – від дуже малої до малої.

Квітка має довжину квітконіжки від стебла до першої квітки – від середньої до великої, ширину чашолистика – від малої до середньої, загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має максимальну ширину – від малої до середньої, форму основи – від вигнутої до дуже вигнутої, інтенсивність хвилястості – від дуже слабкої до слабкої.

Біб має довжину – від дуже короткої до короткої, вузьку ширину, зелений колір помірної інтенсивності, середню кількість насінних зачатків, пергаментність, увігнутий тип вигину зі слабким ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна. Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору зі зморшкватістю – від помірної до сильної. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – від дуже малої до малої.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 70 діб, період плодоно-

шення – 4 доби з дружністю досягання – 91%.

Урожайність товарної продукції становить 11, 0 т/га, а загальної – 6 т/га бобів. Маса 1000 зерен – 125 г.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 21%, загального цукру – 13%, білка – 6%, бобів з пергаментом – 100%.

Ураженість аскохітозом і кореневими гнилями сягає 2%.

Заміра. Заявник: Нюнемс Б.В.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту середньої висоти, без антоціанового забарвлення, з наявними вторинними листочками, з двома квітками на вузлі, мають середній час цвітіння та досягання.

Стебло нефасційоване, середньої довжини, має дуже багато вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Вторинні листочки дуже маленькі за розміром, короткі та вузькі, кількість їх мала, мають коротку відстань від найширшої частини до основи, зубчастість відсутня. На верхніх вторинних листочках наявний восковий наліт.

Прилисток зеленого кольору помірної інтенсивності, з сіруватим відтінком, добре розвинутий, форма «кролячих вух» відсутня, має восковий наліт, середні показники довжини і ширини, без плямистості.

Квітка має велику довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має середню максимальну ширину, пряму форму основи та слабку інтенсивність хвилястості.

Біб середньої довжини та ширини, має середню кількість насінних зачатків, зелений колір сильної інтенсивності, пергаментність, випуклий тип вигину з середнім ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірною зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – середня.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 50 діб, період плодоношення – 6 діб з дружністю досягання 98%.

Урожайність товарної продукції становить 11,6 т/га, а загальної – 12,1 т/га бобів. Маса 100 бобів – 220 г.

Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 4,5 бала.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 20%, загального цукру – 6,9%.

Ураженість аскохітозом сягає 3%, кореневими гнилями – 19%.

Ланковий. Заявник: Дослідна станція «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України.

Зона поширення: Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту високі, без антоціанового забарвлення і вторинних листочків, з двома квітками на вузлі, мають пізній час цвітіння та досягання.

Стебло нефасційоване, довге, має багато вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Прилисток зеленого кольору помірної інтенсивності з сіруватим відтінком, добре розвинутий з наявною формою «кролячих вух», має восковий наліт, за параметрами довгий і широкий, з великою щільністю плямистості.

Квітка має велику довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус від білого до кремового кольору, має середню максимальну ширину, вигнуту форму основи та помірну інтенсивність хвилястості.

Біб дуже довгий, середньої ширини, має велику кількість насінних зачатків, зелений колір помірної інтенсивності, пергаментність, увігнутий тип вигину зі слабким ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина неправильної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірною зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – середня.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 85 діб, період плодоношення – 10 діб з дружністю досягання 94%.

Урожайність товарної продукції становить 20,5 т/га, а загальної – 22,3 т/га бобів. Маса 1000 зерен – 442,5 г.

Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 4,6 бала.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 20,1%, загального цукру – 6,3%.

Ураженість аскохітозом і кореневими гнилями – відсутні.

Оксамит. Заявник: Луганський інститут агропромислового виробництва Національної академії аграрних наук України.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту середньої висоти, без антоціанового забарвлення, з наявними вторинними листочками, двома квітками на вузлі, мають середній час цвітіння та досягання.

Стебло нефасційоване, коротке, має середню кількість вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Листки зеленого кольору з сильною інтенсивністю забарвлення, наявним сіруватим відтінком, восковий наліт на верхніх вторинних листочках відсутній, кількість їх середня.

Вторинні листочки маленькі за розміром, вузькі, мають середню

довжину, середню відстань від найширшої частини до основи, зубчастість відсутня.

Прилисток добре розвинутий, форма «кролячих вух» відсутня, має восковий наліт, середню довжину і ширину, малу плямистість.

Квітка має середню довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має середню максимальну ширину, пряму форму основи та слабку інтенсивність хвилястості.

Біб має середню довжину і ширину, велику кількість насінних зачатків, зелений колір помірної інтенсивності, пергаментність, випуклий тип вигину з відсутнім або дуже слабким ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина неправильної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірною зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – мала.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 55 діб, період плодоношення – 5 діб з дружністю досягання 87%.

Урожайність ранньої товарної продукції становить 8,95 т/га, а загальної – 9,57 т/га бобів. Маса 1000 зерен – 175 г.

Боби з наявною пергаментністю (100%). Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 8,7 бала.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 21,7%, загального цукру – 10,4%.

Ураженість аскохітозом сягає 0,8%, кореневими гнилями – 2,1%.

Ранок. Заявник: Донецька дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту – низькі, без антоціанового забарвлення і вторинних листочків, з однією-двома квітками на вузлі, мають дуже ранній час цвітіння і ранній достигання.

Стебло нефасційоване, середньої довжини, має малу кількість вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Прилисток зеленого кольору помірної інтенсивності, без сіруватого відтінку, добре розвинутий, форма «кролячих вух» і восковий наліт відсутні, має середню довжину і ширину, малу плямистість.

Квітка має середню довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має середню максимальну ширину, піднесену форму основи, хвилястість відсутня або дуже слабка.

Біб має середню довжину і ширину, малу кількість насінних зачатків, зелений колір слабкої інтенсивності, пергаментність, тип вигину – відсутній.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина неправильної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірною зморшкватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – середня.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 50 діб, період плодоношення – 21 добу з дружністю достигання 92%.

Боби з наявною пергаментністю. Урожайність ранньої товарної і загальної продукції становить 6,2 т/га бобів.

Ураженість аскохітозом сягає 18%, кореневими гнилями – 10%.

Спадок. Заявник: Дослідна станція «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту дуже високі, без антоціанового забарвлення і вторинних листочків, з двома квітками на вузлі, мають пізній час цвітіння і достигання.

Стебло нефасційоване, дуже довге, має багато вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Прилисток жовто-зеленого кольору з сіруватим відтінком, добре розвинутий з наявною формою «кролячих вух», восковий наліт відсутній, середньої довжини, широкий, з помірною щільністю плямистості.

Квітка має велику довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус від білого до кремового кольору, має середню максимальну ширину, вигнуту форму основи та слабку інтенсивність хвилястості.

Біб довгий і дуже широкий, має жовтий колір, велику кількість насінних зачатків, часткову пергаментність з наявним потовщенням стулок, увігнутий тип вигину зі слабким ступенем його вияву. Волокна (жилки) шва відсутні або рудиментарні.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина неправильної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною сильною зморшкватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – середня.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 92 доби, період плодоношення – 12 діб з дружністю достигання 92%.

Боби не мають пергаментності. Урожайність ранньої товарної продукції становить 2,42 т/га бобів, а загальної – 2,82 т/га.

Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 4,7 бала, за переробки – 4,8 бала. Транспортабельність бобів – 7 балів.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 19,7%, загального цукру – 6,1%, білка – 7,3%, вітаміну С – 39 мг.

Ураженість аскохітозом та кореневими гнилями – відсутня.

Талбот F1. Заявник: Монсанто Холланд Б.В.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту середньої висоти, без антоціанового забарвлення, з наявними вторинними листочками, двома квітками на вузлі, мають середній час цвітіння і ранній достигання.

Стебло нефасційоване, середньої довжини, має середню кількість вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Листок помірно зеленого кольору з наявним сіруватим відтінком.

Вторинні листочки характеризуються такими показниками: середньою їхньою кількістю, наявністю воскового нальоту на верхніх листочках, середніми параметрами розміру, довжини і ширини, відсутністю зубчастості, середньою відстанню від найширшої частини до основи.

Прилисток добре розвинутий, форма «кролячих вух» відсутня, має восковий наліт, середню довжину, вузький, з помірною щільністю плямистості.

Квітка має малу довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та округлу форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має середню максимальну ширину, вигнуту форму основи та помірну інтенсивність хвилястості.

Біб середньої довжини, вузький, має зелений колір сильної інтенсивності, велику кількість насінних зачатків, наявну пергаментність, увігнутий тип вигину з відсутнім або дуже слабким ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – сильна.

Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірно зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – середня.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 52 доби, період плодоношення – 8 діб з дружністю досягання 70%.

Урожайність товарної продукції становить 12,0 т/га, а загальної – 8 т/га бобів. Маса 1000 зерен – 140 г.

Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 4 бали.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 20%, загального цукру – 3,25%, білка – 4,65%.

Урбана. Заявник: Нюнемс Б.В.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту середньої висоти, без антоціанового забарвлення і вторинних листочків, з двома-трьома квітками на вузлі, мають середній час цвітіння і досягання.

Стебло нефасційоване, середньої довжини, має дуже багато вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Прилисток зеленого кольору з помірно інтенсивністю забарвлення, наявним сіруватим відтінком, добре розвинутий, форма «кролячих вух» відсутня, має восковий наліт, середні показники довжини і ширини, помірну плямистість.

Черешок за довжиною від пазухи до першого вусика – середній.

Квітка має велику довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та

загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має середню максимальну ширину, пряму форму основи та слабку хвилястість.

Біб має середню довжину і ширину, середню кількість насінних зачатків, зелений колір помірно інтенсивності, пергаментність, випуклий тип вигину з середнім ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірно зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – середня.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 50 діб, період плодоношення – 6 діб з дружністю досягання 98%.

Урожайність товарної продукції становить 11,6 т/га, а загальної – 11,4 т/га бобів. Маса 1000 зерен – 240 г.

Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 4,5 бала.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 20%, загального цукру – 6,9%.

Ураженість аскохітозом сягає 3%, кореневими гнилями – 16%.

Хесбана. Заявник: Нюнемс Б.В.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту середньої висоти, без антоціанового забарвлення і вторинних листочків, з двома-трьома квітками на вузлі, мають середній час цвітіння і досягання.

Стебло нефасційоване, довге, має дуже багато вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Прилисток зеленого кольору з помірно інтенсивністю забарвлення, наявним сіруватим відтінком, добре розвинутий, форма «кролячих вух» відсутня, має вос-

ковий наліт, довгий і широкий, з помірною плямистістю.

Черешок за довжиною від пазухи до першого вусика – довгий.

Квітка має велику довжину квітконіжки від стебла до першої квітки, середню ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітуючому вузлі.

Парус білого кольору, має середню максимальну ширину, пряму форму основи та слабку хвилястість.

Біб має середню довжину і ширину, середню кількість насінних зачатків, зелений колір помірно інтенсивності, пергаментність, випуклий тип вигину з середнім ступенем його вияву.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірно зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – середня.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 50 діб, період плодоношення – 6 діб з дружністю досягання 98%.

Урожайність товарної продукції становить 11,6 т/га, а загальної – 11,3 т/га бобів. Маса 1000 зерен – 240 г.

Дегустаційна оцінка свіжих бобів – 4,5 бала.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 20%, загального цукру – 6,9%.

Ураженість аскохітозом сягає 3%, кореневими гнилями – 16%.

Цезар. Заявник: СЕМО а.с.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту мають висоту від низької до середньої, без антоціанового забарвлення, з наявними вторинними листочками, двома квітками на вузлі, мають час цвітіння і досягання – від дуже раннього до раннього.

Стебло нефасційоване, має довжину від короткої до середньої, кількість вузлів з першим фертильним вузлом включно – від малої до середньої.

Листок помірно зеленого кольору, сіруватий відтінок – відсутній.

Вторинні листочки характеризуються такими показниками: середньою їхньою кількістю, наявністю воскового нальоту на верхніх листочках, параметрами розміру від маленького до середнього, довжини – від короткої до середньої, ширини – від вузької до середньої, відсутністю зубчастості, середньою відстанню від найширшої частини до основи.

Прилисток добре розвинутий, форма «кролячих вух» – відсутня, має восковий наліт, коротку довжину, вузьку ширину та помірну щільність плямистості.

Квітка має довжину квітконіжки від стебла до першої квітки – від середньої до великої, малу ширину чашолистика та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітучому вузлі.

Парус білого кольору, має максимальну ширину – від малої до середньої, форму основи – від прямої до дуже вигнутої, інтенсивність хвилястості – від відсутньої до дуже слабкої.

Біб має середню довжину, вузьку ширину, зелений колір помірної інтенсивності, середню кількість насінних зачатків, пергаментність, увігнутий тип вигину зі ступенем його вияву від слабого до середнього.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з помірною зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – мала.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 75 діб, період плодоно-

шення – 4–5 діб з дружністю досягання 90%.

Урожайність товарної продукції становить 12,0 т/га, а загальної – 6,5 т/га бобів. Маса 1000 зерен – 125 г.

Вміст загального цукру – 13,8%, білка – 6,2%, бобів з пергаментом – 100%.

Ураженість аскохітозом та корневими гнилями сягає по 2%.

Цетрис. Заявник: СЕМО а.с.

Зона поширення: Степ, Лісостеп, Полісся.

Ідентифікаційний опис. Рослини сорту від низької до середньої висоти, без антоціанового забарвлення, з наявними вторинними листочками, трьома квітками на вузлі, мають час цвітіння – від раннього до середнього, час досягання – ранній.

Стебло нефасційоване, має довжину від короткої до середньої та середню кількість вузлів з першим фертильним вузлом включно.

Листок помірно зеленого кольору, сіруватий відтінок – відсутній.

Вторинні листочки характеризуються такими показниками: середньою їхньою кількістю, наявністю воскового нальоту на верхніх листочках, середніми параметрами розміру і довжини, а ширина – від вузької до середньої, відсутністю зубчастості, відстанню від найширшої частини до основи – від середньої до довгої.

Прилисток добре розвинутий, форма «кролячих вух» – відсутня, має восковий наліт, середню довжину, ширину – від вузької до середньої, помірну щільність плямистості.

Квітка має довжину квітконіжки від стебла до першої квітки – від малої до середньої, ширину чашолистика – від малої до середньої та загострену форму верхівки верхнього чашолистика на другому квітучому вузлі.

Парус білого кольору, має максимальну ширину – від малої до середньої, форму основи – від прямої до вигнутої, інтенсивність хвилястості – від дуже слабкої до слабкої.

Біб має довжину – від дуже короткої до короткої, ширину – від дуже вузької до вузької, зелений колір помірної інтенсивності, кількість насінних зачатків – від середньої до великої, пергаментність, увігнутий тип вигину зі ступенем його вияву від слабого до середнього.

Інтенсивність зеленого кольору нестиглих насінин – помірна.

Насінина циліндричної форми, має складну форму крохмальних зерен та сім'ядолі зеленого кольору з наявною помірною зморшкуватістю. Чорне забарвлення рубчика відсутнє.

Маса 1000 насінин – від дуже малої до малої.

Господарчі показники. Рослини сорту мають період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості 80 діб, період плодоношення – 4–5 діб з дружністю досягання 92%.

Урожайність товарної продукції становить 13,0 т/га, а загальної – 7 т/га бобів. Маса 1000 зерен – 115 г.

Вміст сухої речовини в зерні сягає 22%, загального цукру – 13,2%, білка – 6,3%, бобів з пергаментом – 100%.

Ураженість аскохітозом сягає 1%, корневими гнилями – 1%.

Висновки. Потенційний споживач, користуючись Державним реєстром сортів рослин, додатних для поширення в Україні, та Каталогом сортів рослин, додатних для поширення в Україні, має можливість вибирати сорти гороху овочевого відповідно до зон вирощування та періоду їхньої стиглості. Обираючи сорт, варто керуватись такими показниками, як урожайність, час досягання та період від повних сходів до початку технічної (споживчої) стиглості, період плодоношення, дружність досягання, а також вміст сухої речовини, загального цукру, білка, дегустаційна оцінка та стійкість до ураження хворобами.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Берлянд, С. С. Горох / С. С. Берлянд, Б. Д. Крючев // Растениеводство. – М.: Колос, 1967. – С. 202–206.
2. Дудченко, П. Г. Горох посевной / П. Г. Дудченко. Пищевые растения – целители. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 30–31.
3. Каленська, С. М. Рослинництво: Соя / С. М. Каленська, О. Я. Шевчук, М. Я. Дмитришин [та ін.]. – К.: НУБіП, 2005. – С. 200–206.
4. Горох. Рослинництво. Лабораторно-практичні заняття / За ред. М. А. Бобро, С. П. Танчика, Д. М. Алілова. – К.: Урожай, 2001. – С. 93–98.
5. Барабаш, О. Ю. Біологічні основи овочівництва / О. Ю. Барабаш, Л. К. Тараненко, З. Д. Сич // Горох.– К.: Арістей, 2005. – С. 218–222.
6. Методика проведення експертизи державного сортопробування сортів рослин зернових, круп'яних та зернобобових культур (горох, ВОС-тест). Офіц. бюл.: Охорона прав на сорти рослин / Мінагрополітики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин. – К.: Алефа, 2003. – Випуск другий. Ч. 3. – С. 157–186, 212–217.
7. Методики проведення експертизи сортів зернових і зернобобових, лісогосподарських, декоративних і плодово-ягідних, лікарських і овочевих культур на відмінність, однорідність і стабільність. Офіц. бюл.: Охорона прав на сорти рослин / Мінагрополітики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин. – К.: Алефа, 2010. – Випуск третій. Ч. 3. – С. 5–36.
8. Керівництво з проведення формальної експертизи документів Заявки на сорт рослин і кваліфікаційної (технічної) експертизи сортів рослин / Мінагрополітики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин. – К., 2007. – 119 с.
9. Правове регулювання охорони сортів рослин / За ред. В. В. Волкодава // Мінагрополітики України, Державна служба з охорони прав на сорти рослин, Український інститут експертизи сортів рослин. – К.: АЛЕФА, 2003. – 268 с.
10. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні (витяг станом на 15. 04. 2011 р.). – К.: Алефа, 2011. – С. 162, 165–167, 186–187.
11. Каталог рослин, придатних для поширення в Україні у 2011 р. / Офіц. бюл.: Охорона прав на сорти рослин, – К.: Алефа, 2011. – С. 122, 376–386.